

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 2. června 2022 ve věci č. 59402/14 – *Straume proti Lotyšsku*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že uložením sankcí stěžovatelce za její stížnosti na svého zaměstnavatele v rámci výkonu funkce předsedkyně odborové organizace došlo k porušení článku 11 Úmluvy. V následném soudním řízení došlo k porušení článku 6 Úmluvy tím, že jednání byla konána neveřejně a rozsudky nebyly zpřístupněny veřejnosti.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka byla předsedkyní odborové organizace letových dispečerů a pracovala v státem vlastněné společnosti, která podléhala dohledu ministerstva dopravy. V březnu 2012 zaslala za odborovou organizací ministerstvu dopis. V něm vyjadřovala obavy nad narušením bezpečnosti letového provozu v souvislosti se změnou pracovních podmínek zaměstnanců a namítala porušování zaměstnaneckých práv. Dopis byl podepsán jejím jménem s uvedením, že jedná za zaměstnance. Společnost následně provedla interní vyšetřování za účelem zjištění, zda stěžovatelka rozšiřováním těchto informací a údajných pomluv o nedostatečné bezpečnosti nejednala protiprávně. Výsledkem šetření bylo uložení série sankcí stěžovatelce, která vyústila v její propuštění. V řízeních před soudy, na které se stěžovatelka obrátila, nebyla uznána její námitka, že pouze vykonávala odborovou činnost v zájmu zaměstnanců. Naopak byla shledána individuálně odpovědnou s argumentací, že v dopise vyjadřovala čistě své osobní názory. Soudy rozhodly, že byla propuštěna oprávněně na základě ztráty důvěry zaměstnavatele. Většina soudních jednání probíhala neveřejně a rozsudky nebyly veřejně vyhlášeny.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že uložení sankcí, ke kterému došlo na základě zaslání stížnosti na zaměstnavatele za odborovou organizací, představuje porušení její sdružovací svobody dle článku 11 Úmluvy v spojení se svobodou projevu dle článku 10. Soud zhodnotil, že tím, že sankce byly uděleny v přímém důsledku dopisu zaslání v rámci stěžovatelčiny funkce předsedkyně odborové organizace, je možné u ní dovodit status oběti namítaného porušení.

Soud na úvod posuzování případu ve věci samé připomněl, že jeden z nejdůležitějších prvků sdružovací svobody je právo odborových organizací snažit se přesvědčit zaměstnavatele, aby naslouchal svým zaměstnancům (*Demir a Baykara proti Turecku*, č. 34503/97, rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2008, § 143 a 145; *Wilson, National Union of Journalists a ostatní proti Spojenému Království*, č. 30668/96 a 2 další, rozsudek ze dne 2. červenec 2002, § 42; *Trade Union of the Police in the Slovak Republic a ostatní proti Slovensku*, č. 11828/08, rozsudek ze dne 25. září 2012, § 54). Členům odborů tedy musí být umožněno komunikovat požadavky zaměstnavateli za účelem snahy o zlepšení situace zaměstnanců daného podniku. Vnitrostátní orgány pak musí zajistit, aby nepřiměřené sankce neodrazovali zástupce odborů od hájení zájmů svých členů (*Wilson, National Union of Journalists a další proti Spojenému Království*, cit. výše, § 46; *Trade Union of the Police in the Slovak Republic a další proti Slovensku*, cit. výše, § 55). Soud přitom zdůraznil, že i minimální sankce odrazují členy odborů od svobodného výkonu jejich činnosti (*Doğan proti Turecku*, č. 7152/08, rozsudek ze dne 26. května 2015, § 50).

Při použití obecných zásad na projednávaný případ Soud nejprve zhodnotil, že při podpisu předmětného dopisu stěžovatelka beze vší pochybnosti jednala za odborovou organizací: jakožto předsedkyně měla oprávnění konat za tuto organizaci a z textu dopisu bylo zřejmé, že byl sepsán a podepsán jménem organizace. Byť se někteří členové organizace od dopisu později distancovali, a to

pravděpodobně pod hrozbou propuštění, organizace jako taková dopis ani jeho obsah nikdy nevzala zpátky. Dále Soud uvedl, že většina újem, které stěžovatelka utrpěla, byla přímou sankcí za poslání onoho dopisu. Bylo tedy možné dovodit zásah do stěžovatelčiny sdružovací svobody.

Soud následně akceptoval, že namítaný zásah měl zákonný zásah a sledoval legitimní cíl ochrany práv a svobod jiných, a to konkrétně zaměstnavatele. Zbývalo tedy posoudit nezbytnost zásahu.

Dle Soudu cílem projevu stěžovatelky nebylo upozornit veřejnost na protiprávní jednání zaměstnavatele, a tudíž na tento případ nedopadá judikatura Soudu týkající se whistle-blowingu (např. *Gawlik proti Lichtenštejnsku*, č. 23922/19, rozsudek ze dne 16. února 2021). Účelem projevu byla především obhajoba socioekonomických zájmů členů odborové organizace, což je základním posláním představitelů takové organizace a představuje to klíčový aspekt svobody sdružování v odborech, který zasluhuje obzvlášť vysokou úroveň ochrany (*Vellutini a Michel proti Francii*, č. 32820/09, rozsudek ze dne 6. října 2011, § 37–39).

Ve světle své předchozí judikatury včetně posledně citovaného případu Soud považoval za stěžejní (1) kontext, v němž byl projev učiněn, včetně toho, zda tvořil součást legitimní aktivity odborové organizace, (2) povahu projevu, včetně toho, zda byly překročeny hranice akceptovatelné kritiky, (3) újmu způsobenou zaměstnavateli či jiným osobám, a (4) povahu a závažnost sankcí či jiných důsledků.

Na základě těchto kritérií Soud vyhodnotil, že se dopis týkal mnoha socioekonomických záležitostí a praktik ve společnosti, které měly negativně ovlivnit zaměstnance a výkon jejich úkolů a které byly již se zaměstnavatelem předtím řešeny. Dopis byl adresován státní instituci vykonávající dohled nad zaměstnavatelem a představoval součást snahy odborů vyjádřit požadavky, na jejichž základě se měla situace zlepšit. Stěžovatelka tak zastupovala odbory při výkonu jejich legitimní činnosti. Vnitrostátní orgány však tuto skutečnost nezohlednily, ani se nezabývaly otázkou, zda tvrzení stěžovatelky ohledně potenciálního ohrožení bezpečnosti letecké dopravy – např. v důsledku přesčasů zaměstnanců a jejich následné únavy – měla dostatečný skutkový základ. Dle Soudu výroky stěžovatelky nebyly zbaveny skutkového základu, ani nepřekročily hranice akceptovatelné kritiky. Soud opět připomněl, že kritika sociálních či ekonomických politik zaměstnavatele, případně kritika ochrany bezpečnosti a zdraví na pracovišti, představuje legitimní činnost odborů a právo chráněné článkem 11 Úmluvy, které nelze upřít poukazem na povinnost loajality k zaměstnavateli.

Co se týče případné škody, která mohla být způsobena šířením informací obsažených v dopisu, Soud poukázal na to, že dopis nebyl šířen veřejně a byl pouze zaslán státním orgánům dohledu. Dále Soud považoval za důležitý fakt, že sankce udělené stěžovateli byly nadměrně přísné, měly zejména represivní povahu a výrazně se dotkly jejího osobního i pracovního života. Navíc mohly mít i odrazující účinek směrem k jiným členům odborů.

Soud proto uzavřel, že negativní následky, které stěžovatelka utrpěla, nemohly být považovány za nezbytné v demokratické společnosti, a došlo tak k porušení článku 11 světle článku 10 Úmluvy.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že konáním neveřejných soudních jednání a nezpřístupněním rozsudků veřejnosti došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Soud připomněl, že právo na veřejné projednání věci a veřejné vyhlášení rozsudku představují základní principy článku 6 Úmluvy. Zásada veřejnosti chrání strany sporu před výkonem spravedlnosti v tajnosti bez možnosti veřejné kontroly. Pokud je výkon spravedlnosti transparentní, přispívá k zajištění základního cíle čl. 6 odst. 1, tedy ke spravedlivému procesu (*Martinie proti Francii*, č. 58675/00, rozsudek velkého senátu ze dne 12. dubna 2006, § 39; *Malhous proti Česku*, č. 33071/96, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 55; *Nikolova a Vandova proti Bulharsku*, č. 20688/04, rozsudek ze dne 17. prosince 2013, § 67). Soud dále připomněl, že čl. 6 odst. 1 umožňuje vnitrostátním soudům se od těchto principů odchýlit, pokud je to za daných okolností nezbytné, přičemž tuto nezbytnost je třeba pečlivě zkoumat.

V projednávané věci Soud shrnul, že řízení před soudem prvního stupně se konalo neveřejně kvůli tvrzenému zefektivnění výkonu spravedlnosti a odvolací řízení kvůli nezbytnosti pro ochranu státního a obchodního tajemství. Ze strany vnitrostátních soudů přitom nedošlo k bližšímu vysvětlení těchto důvodů. Za těchto okolností dle Soudu nelze shledat, že byl dán některý z důvodů pro vyloučení veřejnosti uvedených v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, ani že vnitrostátní soudy dostály své procesní povinnosti pečlivě zkoumat nezbytnost takového opatření, když nevysvětlily, jak důvody, které uváděly, souvisely s okolnostmi případu. Pouhý odkaz na důvod bez následného vysvětlení Soud označil za nedostatečný. Soud také přihlédl k faktu, že projednávaný případ byl významný i pro jiné odborové organizace.

Dále se Soud vyjádřil k námitce, že plný text rozsudků nebyl k dispozici veřejnosti. Možnost podat zdůvodněnou žádost o zpřístupnění anonymizované kopie rozsudku, o níž na základě volné úvahy rozhodoval předseda soudu, Soud považoval za nedostatečnou. Uzavřel proto, že vzhledem k neveřejnosti řízení nebyl způsob seznamování veřejnosti s rozsudky v souladu s požadavkem veřejného vyhlášení rozsudku.

Soud shrnul, že cíl čl. 6 odst. 1 Úmluvy, kterým je zajištění kontroly soudnictví veřejností za účelem zaručení spravedlivého procesu, nebyl dosažen. Zdůvodnění, na jehož základě by bylo možné pochopit, proč stěžovatelčiny nároky byly odmítnuty, nebylo přístupné veřejnosti. Kvůli selhání v zajištění práva na veřejné jednání a veřejné vyhlášení rozsudku tedy došlo k porušení článku 6 Úmluvy.